

AKTUÁLNE OTÁZKY STATUSOVÉHO PRÁVA NA SLOVENSKU

NATÁLIA RICHTEROVÁ

Univerzita P. J. Šafárika, Právnicka fakulta Košice,
Slovenská republika

Abstract in original language

Príspevok je zameraný na judikatúru Ústavného súdu Slovenskej republiky, ktorý vo svojom náleze konštatoval, že ustanovenia slovenskej právnej úpravy zapretia otcovstva sú v rozpore s článkom 6 ods. 1 a článkom 8 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorým je Slovenská republika viazaná. Dôsledkom toho je legislatívny návrh na zmenu ustanovení o zapretí otcovstva v zmysle I a II. domnienky zákona o rodine.

Key words in original language

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, legislatívny návrh zmeny ustanovenia o zapretí rodičovstva

Aj keď zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine je v Slovenskej republike účinný od 1. apríla 2005, ktorého znenie je v súlade s Dohovorom o právach dieťaťa, aplikačná prax prináša potrebu jeho novelizácie. Do dnes bol zákon o rodine od jeho účinnosti novelizovaný štyrikrát, posledne zákonom č. 217/2010 Z. z. s účinnosťou od 1.7.2010, v ktorom bola zavedená úprava striedavej starostlivosti.

Aktuálne sa javí však legislatívne novo upraviť ustanovenia zapretia otcovstva v zmysle I. a II. domnienky. Súčasný zákon o rodine systematicky zaradil statusové práva do svojej štvrtej časti v paragrafoch 82-96 určenie a zapretie otcovstva a v paragrafoch 97 – 109 osvojenie.

Dôvodom toho, že v súčasnosti Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky predkladá opätovne novelu zákona o rodine, je práve neúčinnosť statusového práva dotýkajúceho sa zapretia rodičovstva.

Ústavný súd Slovenskej republiky vydal Nález pod č. PL ÚS 1/2010 – 57 z 20. apríla 2011, ktorý bol publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 290/2011. Vo výroku Nálezu bolo vyslovené, že § 86 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z.z. o rodine nie je v súlade s článkom 6 ods. 1 čl. 8 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Keďže Národná rada Slovenskej republiky neuviedla do 6 mesiacov od vyhlásenia nálezu v Zbierke zákonov ustanovenie § 86 ods. 1 zákona o rodine do súladu s článkom 6 ods. 1 a čl. 8 ods. 1 Dohovoru

o ochrane ľudských práv a základných slobôd, stratil § 86 ods. 1 zákona o rodine platnosť¹.

V nasledujúcom sa chcem zamerať na rozbor uvedeného Nálezu Ústavného súdu, ktorého výsledkom je predkladaný návrh zákona Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky do legislatívneho procesu, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov ako iniciatívny návrh.

Ústavnému súdu Slovenskej republiky bol 6.8.2009 doručený návrh Krajského súdu v Bratislave na začatie konania o súlade § 57 ods. 1 zákona č. 94/1963 Zb. o rodine účinného do 31.3.2005 a § 86 ods. 1 v spojení s § 96 zákona č. 36/2005 Z.z. o rodine.

Vo svojom návrhu navrhovateľ uvádza, že v konaní vedenom Okresným súdom Bratislava II. sa žalobca žalobou podanom 16.11.2006 domáhal určenia, že nie je biologickým otcom maloletej. Okresný súd rozsudkom v roku 2009 zamietol žalobu a žalobcu zaviazal na úhradu trov konania žalovanej. Žalobca podal proti rozsudku okresného súdu odvolanie v ktorom uviedol, že nie je otcom maloletej a o tejto skutočnosti sa dozvedel až v januári roku 2006 zo znaleckého posudku o určení otcovstva pomocou testu analýzy DNA, a preto podal žalobu o zapretie otcovstva až v roku 2006 aj napriek tomu, že mu podľa platných právnych predpisov už uplynula lehota na jej podanie. Vo svojej žalobe poukázal na to, že „ustanovenia slovenskej právnej úpravy zapretia otcovstva sú v rozpore s čl. 8 Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorým je Slovenská republika viazaná.

Krajský súd dospel k záveru, že „pre rozhodnutie vo veci samej je potrebné ako prejudiciálnu otázku vyriešiť súlad citovaných zákonných ustanovení s Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd a s Ústavou Slovenskej republiky, preto konanie vo veci podľa § 109 ods. 1 písm. b) občianskeho súdneho poriadku prerušil a podáva tento návrh.

k § 57 ods. 1 zákona č. 94/1963 Zb., ktorý bol účinný do 31.3.2005:

Podľa tohoto ustanovenia môže manžel matky do šiestich mesiacov odo dňa, kedy sa dozvedel, že sa jeho manželke narodilo dieťa, zaprieť na súde že je otcom.

Žalovaná v 2 rade sa narodila v roku 1992 počas trvania manželstva žalobcu a žalovanej v 1 rade a za účinnosti zákona č. 94/1963 Zb. o rodine. Na právo žalobcu zaprieť otcovstvo sa vzťahoval právny stav podľa 94/1963 Zb. s účinnosťou od 1.4.2005. Súd prvého stupňa v napadnutom rozsudku zamietol žalobu žalobcu z dôvodu, že jeho právo na podanie návrhu na zapretie otcovstva na súde bolo prekludované, pretože lehota na jeho uplatnenie uplynula dňa 5.9.1992 a žalobca podal návrh až 16.11.2006. Podľa § 62 ods. 1 zák. č. 94/1963 Zb. mohol podať návrh na zapretie otcovstva aj po uplynutí lehoty podľa § 57 ods. 1 tohoto zákona generálny prokurátor za splnenia podmienky, že to vyžadoval záujem spoločnosti. Toto ustanovenie predpokladalo len možnosť danú generálnemu prokurátorovi a jej uplatnenie záviselo od jeho úvahy, avšak

---

¹ citované z Nálezu Ústavného súdu SR publikovaného v Zbierke zákonov pod č. 290/2011 Z.z.

nezakladalo právny nárok, ktorého by sa mohla dotknutá osoba domáhať. Navyše platná právna úprava občianskeho súdneho poriadku a zákona o prokuratúre č. 153/2001 Z.z., s účinnosťou od 1.4.2005 už generálnemu prokurátorovi podanie takého návrhu neumožňujú.

k § 86 ods. 1 v spojení s § 96 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z.z. v znení platnom od 1.4.2005:

Podľa § 86 ods. 1 manžel môže do troch rokov odo dňa, keď sa dozvie, že sa jeho manželke narodilo dieťa zaprieť na súde, že je otcom.

Podľa § 96 ods. 1 ak je to potrebné v záujme dieťaťa a ak uplynula rodičom dieťaťa lehota ustanovená na zapretie otcovstva, môže súd na návrh dieťaťa rozhodnúť o prípustnosti zapretia otcovstva. V tomto konaní musí byť maloleté dieťa zastúpené kolíznym opatrovníkom.

Žalobca podal žalobu na zapretie otcovstva na súd dňa 16.11.2006, za účinnosti nového zákona o rodine č. 36/2005 Z.z., avšak v zmysle prechodného ustanovenia § 114 sa na vznik jeho právneho vzťahu k A.Š. a na práva a povinnosti z neho vzniknuté vzťahuje doterajší zákon č. 94/1963 Zb. Žalobca sa o skutočnosti, že nie je biologickým otcom maloletého dieťaťa mal dozvedieť v prvej polovici roka 2006, kedy sa už podľa zákona č. 94/1963 Zb. nemohol domáhať, aby návrh na zapretie otcovstva podal generálny prokurátor. Nový zákon o rodine mu neumožňuje žiadnym právnym prostriedkom domáhať sa zapretia otcovstva.

Krajský sú navrhol, aby ústavný súd rozhodol, že:

„- ustanovenie § 57 ods. 1 zákona č. 94/1963 Zb. o rodine, účinného do 31.3.2005,

- ustanovenie § 86 ods. 1 v spojení s § 96 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z.z. o rodine, účinného od 1.4.2005, nie sú v súlade s čl. 6 bod 1. a čl. 8 bod 1. Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorými je Slovenská republika viazaná podľa čl. 154 Ústavy SR.“

Ústavný súd podľa § 25 ods. 1 zákona o ústavnom súde návrh navrhovateľa predbežne prerokoval na neverejnom zasadnutí pléna ústavného súdu a uznesením ho prijal na ďalšie konanie.

Ústavnému súdu bolo doručené stanovisko vlády, zastúpenej ministerstvom spravodlivosti. Vo svojom stanovisku ministerstvo spravodlivosti ústavnému súdu navrhlo podanému návrhu na začatie konania vyhovieť.

Ďalej uviedlo, že « „v paternitných sporoch“ stoja proti sebe vo vzájomnej opozícii na jednej strane právo dieťaťa, na druhej právo domnelého rodiča. Obe strany majú právo na udržanie právnej istoty a na jej stabilitu. Súčasne treba brať ohľad na záujmy dieťaťa, ktoré je v porovnaní s dospelým, ktorý sa ho v danej situácii snaží „zbaviť“, slabším článkom. Preto si vyžaduje osobitný (vyšší) stupeň ochrany. Dosiahnutie rovnováhy medzi záujmami rodičov a všeobecným záujmom, ktorý chráni práva dieťaťa, nie je jednoduché, a preto vyvoláva nielen odborné diskusie. ».

Z dôvodnenia stanoviska ministerstva spravodlivosti ďalej vyplýva, že podaný návrh sa „týka v prvom rade otázky súladu právnej úpravy prekluzívnej lehoty (šesťmesačnej podľa zákona č. 94/1963 Zb. a trojročnej podľa zákona č. 36/2005 Z.z.) na zapretie otcovstva určeného podľa prvej domnienky s článkami 6 a 8 Dohovoru“.

Podľa stanoviska ministerstva spravodlivosti prekluzívna lehota na podanie návrhu na zapretie otcovstva má „svoje opodstatnenie“ a jej zavedenie ustanovením § 86 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z.z. sleduje legitímny cieľ, a to zabezpečiť právnu istotu a chrániť záujmy dieťaťa“.

V dôvodovej správe k zákonu č. 36/2005 Z.z. pripojenej k stanovisku ministerstva spravodlivosti bolo súhrne k § 84 až § 96 uvedené: « V porovnaní s pôvodným právnym stavom zostáva úprava určenia otcovstva vo všeobecnosti zachovaná. Zmena sa týka najmä doterajšej systematiky. Ustanovenia § 85 až 89 zahŕňajú komplexne úpravu určenia a zapretia otcovstva určeného podľa prvej domnienky (otcovstvo manžela matky) rovnako tak § 90 až 93 ohľadom druhej domnienky (súhlasné vyhlásenie rodičov) a § 94 a 95 v prípade tretej domnienky (určenie otcovstva súdom).

Doterajšia právna úprava priznáva aktívnu legitimáciu len matke a dieťaťu k podaniu návrhu na určenie otcovstva súdom. Tento stav sa môže javiť ako určitá diskriminácia muža, ktorý sa za otca považoval, ale matka odmietla súhlasné vyhlásenie o jeho otcovstve. Dohovor o právach dieťaťa priznáva v článku 7 dieťaťu právo svoj poznať svoj biologický pôvod, teda poznať svojich rodičov.

Keďže účasť generálneho prokurátora v civilných veciach sa nezhoduje so zásadami, na ktorých je v právnom štáte budované nezávislé súdnictvo v nadväznosti na rekodifikačný zámer občianskeho zákonníka sa navrhuje, aby bolo možné rozhodnúť o prípustnosti zapretia otcovstva určeného podľa prvej alebo druhej domnienky po uplynutí zákonom stanovenej lehoty na návrh dieťaťa.

Ústavnému súdu bolo doručené aj stanovisko Národnej rady Slovenskej republiky k podanému návrhu.

Podľa národnej rady by mal ústavný súd pri posudzovaní súladu § 57 zákona č. 94/1963 Zb. s čl. 6 a čl. 8 Dohovoru vychádzať z úplného znenia uvedeného zákona, a zároveň prihliadať na jeho § 62 ods. 1, v ktorom existoval právny prostriedok umožňujúci zaprieť otcovstvo aj po uplynutí šesťmesačnej lehoty, ktorý mohol využiť generálny prokurátor, a preto „nie je možné hovoriť o porušení čl. 6 ods. 1 a čl. 8 ods. 1 Dohovoru.

V závere stanoviska národná rada uviedla, že na základe „už spomínanej zásady, že právny poriadok treba aplikovať, interpretovať a vykladať ako celok, je možné povedať, že fyzická osoba má možnosť domáhať sa porušenia svojich práv týkajúcich sa otcovstva aj napriek tomu, že uplynula už lehota na zapretie, s tým, že všeobecný súd bude priamo aplikovať čl. 8 bod 1 Dohovoru. Je ale otázne, ako si všeobecný súd vysvetlí dané ustanovenie pri dodržaní čl. 144 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky prihliadnuc aj na to, že de iure nie je viazaný rozhodnutiami Európskeho súdu pre ľudské práva.

Na základe uvedených dôvodov národná rada navrhla, aby Ústavný súd Slovenskej republiky návrh v celom rozsahu zamietol.“.

Krajský súd namietal nesúlady uvedených ustanovení z toho dôvodu, že po uplynutí zapieracej lehoty (podľa zákona 94/1963 Zb. šiestich mesiacov, podľa zákona č. 36/2005 Z.z. troch rokov), ktorá začína plynúť, odkedy sa manžel matky dozvie o narodení dieťaťa, nemá ako právny otec, resp. „matrikový otec“, ktorý sa dozvie o skutočnostiach spochybňujúcich jeho otcovstvom k dispozícii žiadny účinný prostriedok nápravy na popretie otcovstva k dieťaťu. Vzhľadom na uvedené bolo predmetom rozhodovania ústavného súdu v tomto konaní iba posúdenie súladu § 86 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z.z. s čl. 6 a čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Právnomu otcovi po uplynutí zapieracej lehoty, ktorá začína plynúť dňom, keď sa manžel matky dozvedel o narodení dieťaťa, nie je poskytnutý žiadny účinný prostriedok nápravy na zapretie otcovstva, inak povedané, právny otec po uplynutí zapieracej lehoty nemá možnosť uplatniť svoje argumenty týkajúce sa zapretia otcovstva na súde napriek tomu, že napr. disponuje biologickým dôkazom, ktorý túto skutočnosť preukazuje. Požiadavka vytvorenia účinného prostriedku nápravy vo vnútroštátnom právnom poriadku je pritom spojená s právom každého domáhať sa ochrany subjektívnych práv podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru.

Ústavný súd v súhrne konštatuje, že právnou úpravou ustanovená lehota na podanie zapieracej žaloby (zapieracia lehota) nie je v rozpore s označenými článkami Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Vymedzenie tejto lehoty a podmienok jej plynutia však musí vyváženým spôsobom rešpektovať práva všetkých v týchto právnych vzťahoch zúčastnených osôb. Zákonom č. 94/1963 Zb. ustanovená 6-mesačná zapieracia lehota poskytovala dotknutým osobám neprimerane krátky časový priestor na uplatnenie ich práv, a preto bola rešpektujúca práva priznané ústavou i Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd novou zákonnou úpravou – zákonom č. 36/2005 Z.z. predĺžená na 3 roky. Z hľadiska vyváženosti všetkých dotknutých záujmov pri usporiadaní právnych vzťahov súvisiacich s právnym otcovstvom je potrebné zobrať do úvahy predovšetkým moment začatia plynutia zapieracej žaloby, ktorý musí zohľadňovať okamih, v ktorom sa právny otec dozvedel o skutočnostiach spochybňujúcich jeho otcovstvo. Právnou úpravou ustanovené začatie plynutia zapieracej lehoty od momentu, keď sa manžel matky dozvedel o narodení dieťaťa, totiž neprimerane oslabuje jeho záujmy.

Z uvedeného vyplýva, že ústavný súd dospel k záveru, že napadnuté ustanovenia neposkytujú dostatočnú ochranu záujmom všetkých dotknutých subjektov, resp. nezohľadňujú dostatočne právo právneho otca na zosúladienie biologického a právneho otcovstva. Právny otec nemá opravný prostriedok, ktorým by sa mohol brániť proti neprimeranému zásahu do svojich práv. Napadnuté ustanovenia neprimerane zasahujú do jeho práva na súkromie podľa čl. 8 ods. 1 Dohovoru, ako aj do práva na prístup k súdu podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky v tomto čase predkladá do legislatívneho procesu návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov ako iniciatívny návrh.

Základným cieľom návrhu zákona je reagovať na nález Ústavného súdu Slovenskej republiky pL. ÚS 1/2010-57, ktorý bol publikovaný v Zbierke zákonov pod číslom 290/2011 (ďalej len „nález“). Keďže Národná rada Slovenskej republiky neuviedla do šiestich mesiacov od vyhlásenia nálezu v Zbierke zákonov Slovenskej republiky ustanovenie § 86 ods. 1 zákona o rodine do súladu s článkom 6 ods.1 a s článkom 8 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, stratil § 86 ods. 1 zákona o rodine platnosť.

V návrhu zákona sa novelizuje úprava začiatku plynutia zapieracej lehoty, a to na moment, kedy sa právny otec dozvedel o skutočnosti dôvodne spochybňujúcej jeho otcovstvo tak, aby boli rešpektované práva garantované v článku 6 ods. 1 a článku 8 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Znenie návrhu je pripravené na schválenie do Národnej rady Slovenskej republiky v tomto znení:

V § 86 ods. 1 znie: „ (1) Manžel môže do troch rokov odo dňa, keď sa dozvie o skutočnosti dôvodne spochybňujúcej, že je otcom dieťaťa, zaprieť na súde, že je jeho otcom“.

To znamená, že predchádzajúce znenie v § 86 ods. 2 sa slová do troch rokov odo dňa, keď sa dozvedel o narodení dieťaťa sa nahrádzajú slovami do troch rokov odo dňa, keď sa dozvie o skutočnosti dôvodne spochybňujúcej otcovstvo manžela. Návrh na zapretie otcovstva bude musieť obsahovať aj označenie dôkazov o ktoré sa návrh opiera ako aj skutočnosti, ktoré svedčia o tom, že návrh je podaný včas. Preto § 86 sa dopĺňa odsekom 3, ktorý by mal znieť „ (3) Návrh na zapretie otcovstva musí obsahovať aj označenie dôkazov o ktoré sa návrh opiera, ako aj skutočnosti, ktoré svedčia o tom, že návrh je podaný včas.“

Nad rámec výroku nálezu sa navrhuje vykonať zmenu nielen vo vzťahu k úprave začiatku plynutia lehoty na zapretie otcovstva určeného podľa prvej domnienky (manžel matky dieťaťa), ale aj vo vzťahu k úprave plynutia lehoty na zapretie otcovstva určeného podľa druhej domnienky (súhlasné vyhlásenie rodičov). Návrh na zapretie otcovstva bude musieť obsahovať aj označenie dôkazov, o ktoré sa návrh opiera, ako aj skutočnosti, ktoré svedčia o tom, že návrh je podaný včas. Nakoľko sa mení určenie počiatku plynutia lehoty na zapretie otcovstva pre manžela matky dieťaťa resp. pre muža, ktorého otcovstvo bolo určené súhlasným vyhlásením, je potrebné vykonať zmenu v § 96 ods. 1. Dieťa bude môcť podať návrh na zapretie otcovstva po tom, ako uplynie zákonná objektívna lehota pre matku dieťaťa.

Návrh zákona v horeuvedenom znení bude v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, s medzinárodnými zmluvami, ktorými je Slovenská republika viazaná a s právom Európskej únie.

Účinnosť novely zákona č. 36/2005 Z.z. o rodine sa navrhuje na 1. marec 2013.

V rámci pripomienkového konania horeuvedeného znenia návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine predložila Generálna prokuratúra Slovenskej republiky nasledovnú pripomienku s predloženým znením návrhu nasledovných ustanovení:

Navrhovaná právna úprava § 86, 93 a 96 zákona č. 36/2005 Z.z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon č. 39/2005 Z.z. o rodine“) nerieši situáciu, ak na zapretí otcovstva je verejný záujem. V štátoch Európskej únie za účelom získania štátneho občianstva alebo povolenia na pobyt čoraz častejšie dochádza k fiktívnym uznaniam otcovstva. Je v záujme každého členského štátu, aby mal k dispozícii právny mechanizmus, ktorým je možné dosiahnuť anuláciu takýchto účelovo spravidla za odplatu vykonaných právnych úkonov.

V Slovenskej republike neexistuje možnosť zaprieť otcovstvo k dieťaťu, ktoré vzniklo len účelovo, ak nie je iniciované matkou, otcom alebo dieťaťom. Z týchto dôvodov navrhla Generálna prokuratúra Slovenskej republiky do predloženého návrhu vložiť nový bod v tomto znení: „Za § 96 sa vkladá § 96a, ktorý znie: „§ 96a (1) Generálny prokurátor môže podať návrh na zapretie otcovstva proti otcovi, matke a dieťaťu, ak si to vyžaduje verejný záujem a zapretie otcovstva nie je v rozpore so záujmami dieťaťa. (2) Ak nie je niektorý z nich nažive, môže generálny prokurátor podať návrh na zapretie otcovstva proti ostatným z nich; ak nie je nažive nikto z nich, môže podať návrh proti opatrovníkovi, ktorého súd pre túto vec ustanovil“.

Nakoľko účasť generálneho prokurátora sa v civilných veciach nezhoduje so zásadami, na ktorých je v právnom štáte budované nezávislé súdnictvo, predkladaný legislatívny návrh Slovenskej republiky neuvažuje o opätovnom zaradení generálneho prokurátora do ustanovení určenia rodičovstva v rodinnom kódexe.

Kontakt – email:

natalia.richter@zoznam.sk